

door de studie der vrije kunsten te poneeren als propaedeuse tot de philosophie, heeft deze opvatting de verdere oudheid door voor juist gegolden ⁴⁸⁾). Vooral de jongere Stoa heeft haar op den voorgrond gesteld en in een zijner brieven zet Seneca haar uitvoerig, zich aansluitend aan Posidonius, uiteen ⁴⁹⁾). In den lateren keizertijd echter heeft zij geen zin meer: het onderwijs in de philosophie is, we zagen het straks reeds bij Quintilianus, naar den grammaticus verwezen. De artes liberales met inbegrip der philosophie vormen nog wel de basis, waarop de rhetor kan verder bouwen, maar naarmate de rhetorica haar werkelijke beteekenis verliest en overgaat in de materiëel arme declamatio, winnen de artes aan beteekenis en vinden zij meer en meer hun doel in zichzelf. Dit doel nu, dezen Selbstzweck, ontnemt Augustinus haar; hij brengt ze terug tot hun dienende positie. Maar terwijl ze vroeger dienden als propaedeuse tot de philosophie, vormen ze bij Augustinus *te zamen met* de philosophie de voorschool tot de studie der Schrift. Met andere woorden temidden van de onderling zoozeer verschillende opvattingen der Christenen aangaande de waarde en de beteekenis der heidensche wetenschappen poneert Augustinus de stelling, dat de cyclus dezer wetenschappen, mits gezuiverd van alle superstitieuze elementen, een geschikte propaedeuse vormt voor den Christen, die zich aan hoogere studiën, in casu de Schriftstudie, wil wijden ⁵⁰⁾). Theoretisch markeert deze opvatting het eindpunt van de heidensche cultuur: zij wordt hier gefixeerd en al wat zij goeds en waars in zich heeft, wordt in dienst gesteld van de Christelijke wetenschap, de doctrina Christiana, die nog rijke beloften van verdere ontwikkeling in zich draagt. Typisch is dan ook de wensch van Augustinus, dat de bruikbare resultaten der heidensche wetenschappen zullen worden vastgelegd in handboeken, die van dienst kunnen zijn bij het Bijbelonderzoek ⁵¹⁾). Practisch echter werkt Augustinus' gedachte eerst een eeuw later door. Cassiodorus, „un homme d'esprit et de coeur", zooals B o i s s i e r hem noemt ⁶⁰⁾, is het, die omstreeks 535 in samenwerking met den paus Agapitus te Rome een school wil stichten ⁶¹⁾ met een propaedeuse, zooals Augustinus die had ontworpen en die, als het plan door oorlogsrumoer niet kan doorgaan, zijn gedachten vastlegt in een boek „de institutione divinarum litterarum", waaraan hij,